

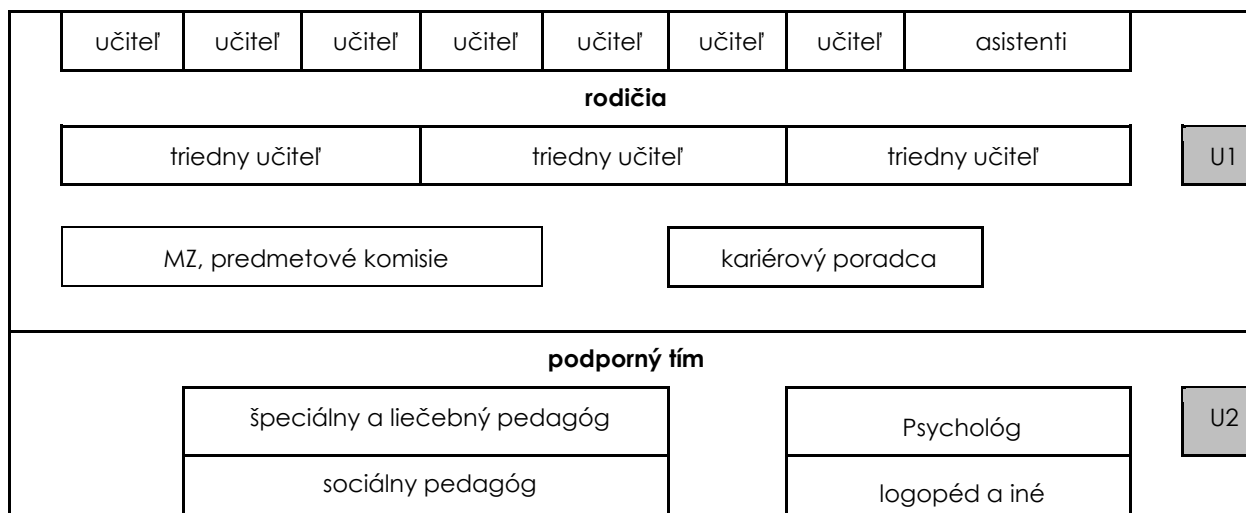
Školský podporný tím v základnej škole

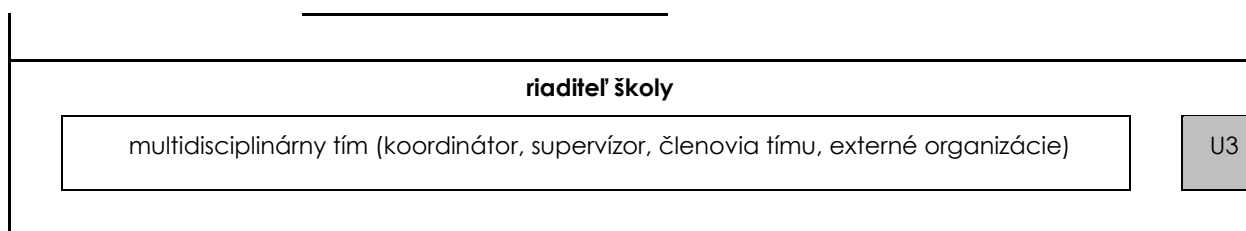
V tomto krátkom manuáli by sme radi predstavili čo najkonkrétnejšie fungovanie podporného (tzv. odborného) tímu na bežnej základnej škole. Podporný tím predstavuje tím odborníkov, ktorí sú prítomní priamo v škole a aktívne sa podieľajú na tvorbe kultúry školy, pracujú nielen so žiakmi, ale aj s učiteľmi, rodičmi a hlavne **nastavujú systematické procesy**. Personálne ide predovšetkým o školského špeciálneho pedagóga a školského psychológa v najužšom zmysle. Títo dvaja zamestnanci na plný úväzok by sa mali stať súčasťou každej jednej školy na Slovensku, ak chceme školy zmeniť z nápravných ústavov na podporné a prekvitajúce učiace sa organizácie. Samotná prítomnosť týchto dvoch odborníkov ale ešte zďaleka nezabezpečuje napredovanie. Niekedy je dokonca lepšie, keď sú niektorí zamestnanci na čiastočný úväzok, aby tak tím bol bohatší a silnejší. V množstve škôl napriek zamestnávaniu týchto odborníkov nefunguje podporný tím, ale iba samostatne jednotky, ktoré majú podelené deti na polovicu alebo podľa problémov. Taktiež na mnohých školách nemajú odborní zamestnanci takmer žiadny vplyv na zmenu kultúry školy. Školský psychológ by mal mať napr. významný dosah na školský poriadok, kultúru zborovne, vzdelávanie, vedenie (manažment) školy. Obaja odborníci by mali byť súčasťou širšieho vedenia školy. Dôležité rozhodnutia a smerovania by mali mať odborné posúdenie týchto profesionálov. Riaditeľ ani učiteľ totiž často nemajú takmer žiadnu odbornú kvalifikáciu (a často ani zručnosti) na posúdenie psychologických aspektov ich práce a rozhodnutí.

Napokon doplníme, že podporný tím chápeme ešte širšie. Nejde o dvoch ľudí, jeho zloženie môže rásť a mať viacero úrovní, ako uvedieme ďalej. Taktiež je treba povedať, že okrem školského psychológa a špeciálneho pedagóga ako základ tímu, môžu byť riadnou súčasťou aj ďalší školskí odborníci: školský logopéd, sociálny či liečebný pedagóg. Ich prítomnosť má výrazne efektívne a komplexné účinky. Ktorýkoľvek člen podporného tímu môže byť aj terapeut, čo tiež nie je na škodu. Poskytovanie terapeutických služieb priamo v školách je potrebné dostať konečne aj do našich krajov. Mnohé krajiny už majú takýchto odborníkov ako riadnych zamestnancov škôl.

Zložky systému a ich charakteristika

Podporný tím, jeho zloženie a charakteristiku sme spracovali podľa viacerých zahraničných modelov a využili sme aj aktuálne navrhovaný systém reformného dokumentu *Učiace sa Slovensko (2017)*.

Schéma trojstupňovej pomoci pri riešení výchovno-vzdelávacích problémov v škole (volne podľa [Učiaceho sa Slovenska](#), 2018)

Schéma predstavuje názorné úrovne (U1 – U3) riešenia problémov a podpory pri práci so žiakmi, rodinou, triedou subsidiárne, systematicky a čo najbližšie k žiakovi. V ideálnom stave odborní zamestnanci vzdelávajú a pracujú viac s rodičmi a učiteľmi a budujú participatívnu a subsidiárnu kultúru školy na úrovni spolupráce všetkých aktérov. V súčasných podmienkach ešte podporný tím viac zasahuje a rieši priamo na 1. úrovni. Jednotlivé úrovne predstavujú:

- **U1** (úroveň 1) - bežná podpora a práca učiteľov s podporou asistenta na hodine i cez prestávky, riešenie problémov triednymi učiteľmi, komunikácia s rodičmi. Centrom tejto úrovne je **triedny učiteľ a asistent s rodičom** ako najdôležitejšie vzťahové osoby okolo žiaka. V procese riešenia problémov môže podľa typu problému napomôcť k riešeniu na II. stupni aj vedúci niektorej predmetovej komisie, či metodické združenie na I. stupni ZŠ. Kariérový poradca pomáha predovšetkým pri podpore prestupu na vyšší stupeň vzdelávania a pomáha zosúladať IVP žiaka a smerovanie jeho ďalšieho kariérového smerovania. Na prvej úrovni sa rieši väčšina problémov v škole, hoci už na tejto úrovni v rámci prevencie má aktívne pôsobiť napríklad školský psychológ, a to podpornými programami, aktivitami, sústreďeniami, akciami – v úzkej spolupráci s triednymi učiteľmi, členmi podporného tímu v preventívnej práci a identifikácii rizík a zdrojov žiakov.
- **U2** - špecifická intervencia a pomoc deťom v riziku. Žiaci pravidelne ohrození neúspechom alebo emočnými ťažkosťami vyžadujú dlhodobejšiu a odbornú starostlivosť. Podľa typu problému na tejto úrovni zasahujú jednotlivo psychológ, špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg a/alebo logopéd (terapia, poradenstvo, sprevádzanie, reedukácie, podpora a usmernenie učiteľov) a pod. Na tejto úrovni je možné poskytnúť niektorému žiakovi alebo menšej skupine žiakov špecifickú podporu. Jednotliví odborní zamestnanci tvoria podporný tím, úzko spolupracujú medzi sebou i s učiteľmi a pokúšajú sa postupne inkluzívne vrátiť problém späť na úroveň 1.
- **U3** - tu už ide o komplexnú starostlivosť o vážne ohrozené deti i rodiny. Na tejto úrovni je potrebné, aby tím postupoval v úzkej spolupráci s učiteľmi, riaditeľom, sociálnym pedagógom a inými zložkami pre pomoc deťom či rodine. Môže ísť o prípady krízovej intervencii pri smrti blízkej osoby, prípady týrania a vážneho zanedbávania, ohrozenia žiaka, traumatického rozvodu, porúch správania, ťažšieho zdravotného znevýhodnenia a i. Je potrebné, aby tím spoločne plánoval kroky, aby sa realizovali stretnutia so zázpisnicami, spísali sa dohody, plány, navrhli sa účinné kroky a ich následná spoločná kontrola, čo sa prikladá aj k dokumentácii IVP žiaka. Takéto hlbšie a komplexnejšie riešenia môžu vyžadovať prácu so žiakom a rodinou na viacerých úrovniach – jeden odborník rieši prostredie a rodinu žiaka, iný terapeuticky pracuje so žiakom, triedny učiteľ môže pracovať (v prípade potreby) aj s celou triedou na podpore žiaka. Niektoré prípady vyžadujú aj medzirezortnú spoluprácu (súdy, kuratela, polícia, lekári a i.). Nakoľko však škola je s rodinou žiakovi najbližšie, je

nevyhnutné, aby aj ostatné subjekty aktívne spolupracovali a koordinovali svoje postupy s rodinou i školou.

Popíšme bližšie jednotlivých aktérov systému podpory:

Riaditeľ školy – podporný a ochranný orgán podporného tímu. Schvaľuje rámcovú činnosť a smerovanie tímu v súlade so zákonom, disponuje stručným prehľadom činnosti tímu a členov, zodpovedá za pracovnoprávne zaradenie členov, ich ochranu a podporu voči externým inštitúciám a rodičom. Vytvára podmienky pre ich činnosť, zúčastňuje sa na náročnejších prípadoch „výchovných“ komisií. Dôrazne však zachováva systém subsidiarity a všetko, čo súvisí s hlavnými úlohami tímu prenecháva svojmu tímu, posúva riešenia situácii na tím, radí sa, zvoláva príp. konzília, príberá tím k rozhodnutiam, ktoré majú vplyv na ich činnosť, vedie k zachovávaniu postupnosti a vracia prípad na riešenie tímu v prípade, že rodičia alebo iné zložky obchádzajú podporný tím. Nie je nič horšie, ak riaditeľ školy je presvedčený, že je odborník na všetko. Je prejav pokory ducha, ak nezasahuje do činnosti a práce odborníkov, ale je k nim blízko, keď treba podporiť, pomôcť, niečo zabezpečiť, zastrešiť.

Podporný tím (v užšom zmysle) – zložený z odborníkov podľa schémy vyššie. Podporný tím z dôvodu úzkej komplexnosti, efektivity a rýchlosti koordinuje jeden z členov tímu. Plní úlohu akéhosi „tajomníka“ resp. koordinátora tímu. Nemá rozhodné slovo v tíme. Vykonáva tie činnosti, ktorými ho tím poverí. Podporný tím je rozmanitý v činnostiach. V bežných činnostiach fungujú členovia tímu samostatne a vykonávajú činnosti, ktoré má každý v svojej náplni. Podporný tím pravidelne zasadá aspoň raz mesačne a preberá svoje úlohy a činnosti, hodnotí a plánuje. V rámci podporného tímu môžu byť podsekcie, ktoré si vytvárajú podľa potreby jednotliví odborníci (napr. terapeut a špeciálny pedagóg alebo psychológ a výchovný poradca a pod.) s cieľom riešiť spoločne nejaký prípad, intervenciu, prevenciu alebo terapiu, reagovať na nejakú požiadavku vedenia školy, rodičov, učiteľov a pod. V prípade zložitejších a komplexnejších prípadov podporný tím zvoláva konzília, konzultuje emailom, realizuje výchovné komisie atď. Zdieľanie v podpornom tíme podlieha etickému kódexu jednotlivých profesií. V rámci tímu je možné zdieľať informácie, ktoré nie sú výslovne klientom určené ako dôverné. Všeobecne známe informácie a supervízne podklady členovia zdieľajú aj pre efektívnejšiu činnosť. Všetci členovia poskytujú veľmi stručný zoznam činnosti a intervencií napr. v zdieľanom dokumente tímu, ktorý je k dispozícii riaditeľovi školy a sumarizuje ju koordinátor. Samostatné podrobné dôverné poznámky psychológa, špeciálneho pedagóga a terapeuta si vedú pre svoju vlastnú potrebu a príp. ďalšie využitie pre rodičov a podporný tím v prípade krízového managementu.

1. **koordinátor tímu** – jeho úlohou je systematicky sumarizovať činnosť tímu, sledovať efektivitu práce z hľadiska možných duplikácií, posúvať požiadavky na tím konkrétnym členom, zvolávať a pripravovať zasadnutia, viesť byrokratický aparát okolo tímu (zápisnice, všeobecnú kartotéku, záznamy činnosti, webstránku, prezentáciu navonok, listy na súdy, kuratel), usmerňovať činnosť podporného tímu, prizývať ho k zasadnutiam a riešeniam, prijímať podnety od podporného tímu, od riaditeľa či iných účastníkov, rodičov a predostierať ich podporného tímu, či delegovať ich na podporný tím. Zbiera stručnú spätnú väzbu, či bol prípad, problém vyriešený, ako pokračuje, čo ďalej a pod.
2. **Supervízor tímu** – ide o odborného garanta celého tímu. Supervízor garantuje odbornosť celého tímu a poskytuje svoje cenné pripomienky a skúsenosti pri sprevádzaní činnosti

- celého tímu. V prípade potreby vedie supervízne riadenie, zabezpečuje externú supervíziu pre celý tím. Zúčastňuje sa na náročných prípadoch a poskytuje poradenstvo tímu. Môže to byť napr. terapeut alebo psychológ. Ideálne, ak je externý expert.
- 3. Psychológ** – zabezpečuje jednorazovú alebo pravidelnú individuálnu či skupinovú psychologickú intervenciu s deťmi, ktoré podľa situácie v tíme preberie pod svoju starostlivosť, prevažne deti s emočnými problémami, úzkosťami, porozvodová starostlivosť apod. Vzhľadom k odbornej platforme a vedeckej fundovanosti poskytuje vzdelávanie rodičom a učiteľom, realizuje skríning, meranie klímy tried, zboru, depistáž, vyhľadávanie, orientačnú diagnostiku a i. V prípade návrhu na vyšetrenie posúva vyšetrenie cez špeciálnych pedagógov.
  - 4. Špeciálny pedagóg** – Poskytujú starostlivosť deťom s poruchami učenia cez špecializované predmety podľa svojho rozvrhu, ale zúčastňujú sa stretnutí výchovných komisií, usmerňujú činnosť učiteľov u integrovaných žiakov. Môže zabezpečovať prvý odborný intervenčný kontakt pri riešení problémov v správaní detí. Rieši intervencie, ktoré od tímu požaduje podporný tím (triedni učitelia). Zabezpečuje adaptáciu detí v triedach, sleduje problémy v kolektívoch a intervenuje, reflektuje príp. konflikty medzi deťmi. Zabezpečuje integráciu detí, dokumentáciu, komunikáciu s poradňami, rodičmi, vyhľadáva deti s poruchami učenia, realizuje depistáže v prvých ročníkoch, či rozvojové grafomotorické programy, koordinujú triednych učiteľov pri edukácii detí so ŠVVP, vypracúvajú IVP.
  - 5. Výchovný (kariérny) poradca** – je expert na podporu žiakov 9. (8.) a 5.ročníka pri rozhodovaní o ďalšom vzdelávaní, zabezpečuje dokumentáciu, prihlášky a kariérne poradenstvo v súvislosti s prechodom na strednú školu alebo 5,8-ročné gymnázium. Realizuje v triedach aktivity zamerané na poradenstvo a výber povolania pre rodičov, usmerňuje príslušných triednych učiteľov, navrhuje zmeny v kurikule predmetov a ŠkVP tak, aby v ňom boli čo najlepšie zohľadnený kariérny rozvoj detí. Udržiava kontakty so strednými školami, organizuje návštevy, exkurzie, výmenné pobyty a aktivity medzi školami, besedy. Pravidelne sa vzdeláva, sleduje trendy, spoznáva deti a usmerňuje ich pri výbere povolania. Zúčastňuje sa konzílii, pomáha triednym učiteľom, asistentom a ostatným členom podporného tímu pri riešení výchovných ťažkostí, zúčastňuje sa výchovných komisií, stretnutí s rodičmi a pod. Ak je kariérny poradca bežný učiteľ a nie psychológ, tak je dôležité, aby podliehal odbornej supervízii členov tímu.
  - 6. Terapeut** – realizuje špecifickú odbornú intervenciu zameranú na veľmi rizikové deti, resp. deti s vážnymi psychickými problémami. Poskytuje poradenstvo rodičom, podľa potreby realizuje individuálne, skupinové alebo rodinné terapie, napr. arteterapia, terapia hrou či iné. Pri skupinových činnostiach môže pribrať ako koterapeuta člena tímu alebo triedneho učiteľa a supervízne ho vedie. Potrebné výstupy a správy zdieľa s koterapeutom, tímom alebo koordinátorom tímu. Pravidelne navštevuje externého supervízora.
  - 7. Poradenské zariadenie** – zväčša každú školu má na starosti aspoň jeden zamestnanec bežného poradenského zariadenia (CPPPaP). Tento zamestnanec užšie spolupracuje so školou, resp. s odborníkmi v nej (napr. so školským psychológom) a aktívne s ním komunikuje. V našej koncepcii chápeme tohto človeka ako aktívneho člena, ktorí by mal dobre poznať všetky prípady detí v riziku (učenia, správania a i.) a byť nápomocný pri riešení problémov, sieťovať školu s ďalšími odborníkmi, zúčastňovať sa na dôležitejších zasadnutiach, výchovných komisiách a pod.

Inkluzívny tím (širší tím a členovia) – ide predovšetkým o tím triednych učiteľov, ale aj asistentov učiteľa. Tento tím sa osobitne nekoordinuje alebo môže aj v rámci vyhlášky o ZŠ 224/2011 vytvoriť metodické združenie triednych učiteľov. Na najnižšej zložke je denne v kontakte s dieťaťom podľa zaradenia, alebo vykonáva pomocnú činnosť učiteľom alebo odborníkom.

1. **triedni učitelia** – sú kľúčové vzťahové a zodpovedné osoby vo svojich triedach vo vzťahu k žiakom i k rodičom ako aj k učiteľom, ktorí v danej triede učia. Je dôležité, aby pokiaľ je to možné riešili situácie v triede predovšetkým triedni učitelia a neboli obchádzaní. V prípade intervencie podporného tímu má byť triedny učiteľ informovaný a vťahovaný do riešenia situácie. Ak ide o pravidelnú intervenciu je na dohode s triednym, ktoré informácie ešte potrebuje, a ktoré už sú pre neho zbytočné. Požiadavka na riešenie problému by mala primárne vychádzať a prechádzať cez triedneho učiteľa. Ten by mal vedieť realisticky zhodnotiť svoje sily (ani nepredceňovať ani nepodceňovať) a obracať sa na koordinátora tímu (v prípade novej objednávky) alebo priamo na odborníkov, ktorí s dieťaťom už pracujú. Návrh na vyšetrenie pri podozrení ŠVVP realizujú cez špeciálnych pedagógov. Podporný tím podľa dôvernosti svoju komunikáciu zdieľa s triednym učiteľom.
2. **Asistenti** – podliehajú pod špeciálnych pedagógov podľa toho, ktoré deti so ŠVVP majú v starostlivosti, ale zároveň úzko spolupracujú so všetkými učiteľmi. Poskytujú pravidelné reporty svojej činnosti špeciálnym pedagógom, ktorí ich supervidujú.

Multidisciplinárny tím (externí členovia) – ide predovšetkým o organizácie mimo školy, ktoré aktívne participujú na prípadoch detí, rodín, ktoré si vyžadujú komplexnejšie a prierezovejšie riešenia (prípady v starostlivosti psychiatra, sociálneho kurátora a pod.). Ide o prípady, keď rodina nespolupracuje, keď je potrebné osloviť širšie plénum ľudí, ktorí majú prístup k riešeniam problémov detí. Sem môže patriť aj lekár, kuratela a iné poradenské zariadenia.

Hlavné úlohy podporného tímu

Pokúsme sa zhrnúť hlavné a konkrétne úlohy podporného tímu:

- účasť na zápisoch žiakov do školy – 1.ročník – depistáž,
- vyhľadávanie detí v riziku (dotazníky, Swot analýzy, depistáže, náhodné sledovania a pozorovania v triedach, rozhovory s učiteľmi),
- ponuka školení, kurzov a artefietických workshopov pre rodičov budúcich prvákov,
- príchod nových žiakov do školy – zabezpečuje komplexný systém prijímania nového žiaka, stretnutie s odbornými zamestnancami, triednym učiteľom, čo si vyžaduje stanoviť aj všeobecné pravidlá prijímania žiakov – rodič poskytuje pri vstupe škole všetky potrebné dokumenty (občiansky preukaz, rodný list, preukaz poistenca, príp. správy o zdravotnom stave dieťaťa alebo jeho špeciálnych výchovných potrebách, psychologické či špeciálnopedagogické vyšetrenia, vysvedčenia a výchovné opatrenia), škola dožiada výkaz od predošlej školy, rodič podpisuje školský poriadok a oboznamuje sa so školským vzdelávacím programom novej školy, podporný tím sleduje adaptačný proces dieťaťa a taktiež poskytuje príp. podporu v kolektíve triedy,
- **všeobecná prevencia** - preventívne aktivity s celými triedami (preventívne programy, psychohry, artefietika, ranné kruhy, policajná prevencia, besedy proti extrémizmu, sústredenia, školy v prírode)
- **zameraná intervencie** u detí, rodičov a učiteľov

- jednoduchá intervencia žiaka či dvojice, skupiny – bitka, nehody v triede, konflikty, nezvyčajná udalosť menšieho charakteru, ktorá zanecháva stopu postavené na riešenie mediáciou Nenásilnej komunikácie,
- pravidelná intervencia so žiakom, či skupinkou ak je potrebné s nimi častejšie reflektovať priebeh nejakého dlhodobejšieho problému, nevráživosti detí atď.
- špeciálnopedagogická reedukácia – sedenie s deťmi v rámci špecifických predmetov,
- pedagogická intervencia s asistentmi u detí so ŠVVP,
- psychologická intervencia – nepravidelná skríningová (sledovanie rizikového javu), pravidelné sedenia s dieťaťom alebo triedou so zameraním na prácu so špecifickým problémom (šikana, suicídium, emočné ťažkosti a pod.), stretnutie s rodičmi, učiteľmi,
- **terapia** – individuálna a skupinová práca s deťmi s vážnejšími problémami,
- spolupráca a komplexný systém s ostatnými organizáciami (CPPPaP, iné poradne, krízové centrá, DC, LVS, RC, kuratela, polícia) pri riešení náročnejších situácií,
- prechod dieťa do špecializovaných zariadenia (LVS, DC) vrátanie sledovania priebehu, spolupráce so zariadením a prípravy jeho návratu a adaptácie,
- realizovanie výchovných komisií, zasadnutí s rodičmi, triedou, rodičovské združenia a i.
- pravidelné porady, supervízne stretnutia, intravízia, bálintové skupiny, prípadové konzíliá podporného tímu,
- vzdelávanie tímu mimo školy/v škole napr. priamo v tímovej práci,
- poskytovanie vzdelávania, sprevádzania a supervízie pre iné podporné tímy, školenia, focus group, praxe, vyvíjanie vedeckej činnosti, prezentácia, šírenie dobrej praxe, publikovanie, účasť v projektoch a pod.

Zásady podporného tímu

1. **Zdieľanie** – podporný tím vzájomne zdieľa a prepája sa podľa potreby. Koordinátor dostáva výstupy pre zabezpečenie lepšej koordinácie prípadov a príp. prepojenie s vedením školy, podporným tímom či rodičmi. Pri emailovej komunikácii alebo stretnutiach prizývať podľa možností triednych učiteľov daného žiaka, resp. člena tímu podľa situácie. Nemá význam pod zámienkou dôvernosti informácie zatajovať, ak ich zdieľanie je v najlepšom záujme dieťaťa. Ideálne je s dieťaťom a rodičom o zdieľaní informácii hovoriť dopredu, resp. zakotviť si to priamo v školskom poriadku. Školský zákon zdieľanie umožňuje a podporuje, dokonca rodiča v § 144 ods. 7d) zaväzuje „*informovať školu o zmene zdravotnej spôsobilosti jeho dieťaťa, jeho zdravotných problémoch alebo iných závažných skutočnostiach, ktoré by mohli mať vplyv na priebeh výchovy a vzdelávania.*“
2. **Postupnosť krokov (subsidiarita)** – viesť všetkých naokolo k postupnosti krokov a subsidiarite. Čo môže vyriešiť triedny učiteľ, treba nechať na neho. On je človek prvého kontaktu. Aj rodičia, žiaci a učitelia musia poznať túto postupnosť. Na podporný tím by sa mal obracať najmä triedny učiteľ. Triednych učiteľov v tomto zmysle aj usmerňuje podporný tím. Ak sa rodič, či žiak obráti na podporný tím mimo triedneho učiteľa, je potrebné aspoň dodatočne ho o tom informovať, príp. ak je problém samotný triedny učiteľ, je potrebné hľadať riešenia, ako o tom čo najskôr hovoriť a hľadať riešenia.
3. **Integrácia, IVP, vyšetrenia a komunikácia s CPPPaP** – pre poriadok je nutné zachovať postupnosť cez špeciálneho pedagóga.

4. **Spolupráca** – všetci členovia tímov v škole sú skutočne účinní a nápomocní dieťaťu práve vtedy, keď spolupracujú a sietujú sa. Deti veľmi potrebujú pociťovať, že „ich ľudia“ stoja okolo nich a poskytujú im spoločnú a jednotnú oporu a bezpečie.
5. **Priateľské vzťahy, otvorenosť** – rozličné úlohy ľudí v tíme predstavujú farebnosť, komplementaritu, nie hierarchiu, mocenské boje, súťaživosť, duplikovanie služieb. Ak sú teda základom tímu priateľské vzťahy, je predpoklad, že aj chyby, nedostatky sa dokážu ľahko prekonať, vykomunikovať.
6. **Kompetencie** – hoci je dôležité rozdeliť si v tíme úlohy, komplexnosť a zložitosť sociálnych a psychologických javov v praxi vyžadujú flexibilitu a rešpektovanie rôznosti. Dieťa nie je chemická zlúčenina, ktorú je možné rozložiť na atómy a rozdeliť si ich podľa zamerania odborníkov v tíme – ja riešim emócie, ty poruchy učenia, ty známky a ty jeho kariérny rast. Tento prístup nie je komplexný a nie je v najlepšom záujme dieťaťa. Môže sa stať, že pre dieťa je niekedy lepšie, aby jeho problémy riešil napr. iba triedny učiteľ, pokiaľ cíti, že to ešte zvláda, ak má dieťa k nemu veľkú dôveru, alebo napríklad, ak špeciálny pedagóg zistí o emočných problémoch dieťaťa pri reedukácii, nepošle ho automaticky k psychológovi, s ktorým dieťa ešte ani neprišlo do kontaktu. Je to veľmi citlivý tanec, v ktorom je potrebné udržovať profesionalitu a záujmy dieťaťa. Preto je podporný tím tímom, že môže riešiť problém dieťaťa ako supervízny tím, ale kontaktom s dieťaťom či rodinou poveria človeka, ktorý je dieťaťu najbližšie a voči komu má dieťa veľkú dôveru. Rovnako tak môže psychológ zlyhávajúcemu dieťaťu po smrti blízkej osoby pomôcť s učením, pretože je to prostriedok, ako cez ich pomáhajúci vzťah podporiť dieťa. Pre takéto dieťa môže byť veľmi stresujúce, ak má chodiť ešte napr. aj k špeciálnemu pedagógovi, keď s ním nemá vytvorený vzťah. A opäť, špeciálny pedagóg a triedny učiteľ v tíme supervízne pomáha psychológovi v usmernení pri podpore učenia.

Ukážky prípadov

Aby sme poskytli čo najbližšiu predstavu konkrétnych prípadov, ktoré sme v našej praxi riešili či už ako jednotlivci alebo ako podporný tím, uvedieme niekoľko nasledovných príkladov z praxe a ich komplexná snaha o riešenie:

Prípad 1 – úteky zo školy

Štvrták Zdenko v rámci jarnej hodiny telesnej výchovy na školskom ihrisku hral futbal so svojim triedou. V okamihu sa spustila bitka kvôli akýmsi slovným útokom protihráča. Učiteľova snaha okamžite zasiahnuť a riešiť skončila silným hysterickým záchvatom chlapca – Zdenka, ktorý aj učiteľa vulgárne označil a prudko utekal k plotu školy, preskočil ho skôr, ako dobehol učiteľ. Žiak sa ďalej rútil ulicami sídliska. Nikdy pred tým sa taká situácia nestala, žiak v triede pekne fungoval, triedna učiteľka si ho chválila. Bol integrovaný, mal mierne ťažkosti v učení, ale v matematike sa mu veľmi darilo. Danú situáciu si vyriešila triedna učiteľka s učiteľom telocviku, špeciálny pedagóg bol informovaný, ale do situácie zatiaľ priamo nezasahoval. Nakoľko staršia sestra chodila na druhý stupeň a rodinné prostredie bolo známe a bezpečné, nebol dôvod ďalej riešiť, vyhodnotilo sa to ako okamžitá kríza. V piatok ročníku sa podobné situácie začali s odstupom 1-2 mesiacov opakovať. Postupne sa začínal prípad rozuzlovať. Na podnet špeciálneho pedagóga sa vyjadrili bývalí a súčasní triedni učelia oboch detí. Staršia sestra údajne mala podobné stavy spojené dokonca aj so sebevražednými sklonsmi. Ako vychádzali veci na povrch, špeciálny pedagóg v úzkej spolupráci so školským psychológom navrhol dieťa sledovať, triedny učiteľ aj ostatní učelia vrátane telocvikára boli upovedomení, že v prípade podobnej situácie majú okamžite volať odborného zamestnanca, nesmú kričať na dieťa a karhať ho pokiaľ sa neobjasní hlbší problém. Keďže chlapec v ostatnom čase fungoval veľmi usilovne a mal výborné správanie,

takéto náhle výbuchy vôbec nezapadali do jeho bežného správania. O každej situácii boli samozrejme informovaní rodičia, ktorí v tom však nevideli nič zvláštne. Údajne aj doma občas v noci odišiel mimo domu na hodinu, upokojil sa a vrátil sa. Situácia prišla opäť s odstupom 3 mesiacov. Bitka na veľkej prestávke po hodine telesnej výchovy, tiekla aj krv. Učitelia volali okamžite psychológa. Psychologička zrealizovala s chlapcom spoločný pohovor o jeho prežívaní a fungovaní reakcie mozgu v krízových situáciách (tzv. *flight or fight* efekt). Chlapec nebol karhaný, ale bola snaha pomôcť mu lepšie porozumieť, čo sa v ňom v daných situáciách deje. V ďalšom odstupe prišla však opäť situácia, kde chlapec utiekol z budovy a areálu školy. Psychologička našla chlapca v sídlisku a pomaly s ním nadviazala kontakt, lebo stále pôsobil veľmi ohrozene a na úteku. Napokon sa vrátil do školy. Nasledoval hlbší pohovor, tentoraz už viacvrstvový. Najprv sa chlapec upokojil a poskytla sa mu krízová intervencia. Kontaktovali sa rodičia. Na druhý deň sa zrealizovalo sedenie v triede s triednou učiteľkou a psychológom za účasti celej triedy so súhlasom Zdenka. V pokoji a snahe vysvetliť situáciu sa otvorili potreby zúčastnených pri konflikte a reflektovali sa pocity. Deti otvorene a úprimne komunikovali. Vysvetlila sa aj krízová reakcia žiaka a prosba k triede o pomoc a podporu spolužiaka, keď takáto situácia nastane, konkrétne odporúčania, čo kto môže urobiť, koho zavolať a pod. Zároveň sa v triede zaviedli ranné kruhy, kde prvých 10 min. vyučovania bude triedny s triedou reflektovať pocity, deň. Problém nastával totiž opakovane pri prefažení dieťaťa. S rodičmi sa urobilo posedenie za účasti riaditeľky a podporného tímu (špec. pedagóg, psychológ, triedny učiteľ, výchovný poradca). Dohodli sa spoločné kroky, vzájomná úzka informovanosť o každom probléme doma i v škole. Rodičia vyjadrili záujem a snahu o riešenie. Boli upozornení a informovaní aj o ohrození bezpečnosti dieťaťa a potrebe ďalších krokov, ak nedôjde k úprave problému (návšteva poradenského zariadenia, lekára a i.). Postupne vyplávali na povrch Zdenkove „drobné“ pocity menejcennosti, jeho detské strachy a obavy pri podpore a pravidelných sedeniach s psychologičkou. V triede pri vzniknutých krízach deti vedeli okamžite reagovať (obzvlášť niektoré dievčatá) a bolo možné včas problém zastaviť, upokojiť a reflektovať. Problém sa odvtedy v rozsahu bitky, úteku, agresie nezopakoval. Dieťa dostalo potrebnú podporu a situácia sa upokojila. Dnes je to vyrovnaný a fungujúci deviatak.

Prípad 2 – samovražedné správanie

Chlapec, deviatak, už niekoľko mesiacov postupne strácal svoju aktivitu a záujem o školu. išlo o veľmi šikovného a slušného chlapca zo zdravej rodiny. Mierne sa mu začal zhoršovať prospech písomiek a problém si všimla učiteľka matematiky, kde žiak pred tým vykazoval excelentné výsledky. Najprv teda žiakovi viac krát vnímavo venovala viacero podporných slov, povzbudení v krátkych debatách na chodbe. Žiak sa jej po niekoľkých týždňoch ozval na email. Nesúrodé krátke správy na emaile dávali učiteľke signál, že sa niečo deje. Po niekoľkých mailoch žiak naznačil samovraždu. Požiadal veľmi diskrétno o stretnutie v dôvere k učiteľke, ktorá mu vždy pomáhala a podporovala ho. Pri stretnutí učiteľka zistila, že stav je vážny. Žiak bol bledý, hovoril veľmi nesúrodne, smutne, depresívne, nevedel sám, čo sa v ňom deje, prečo sa tak cíti, ale hovoril, že je to už dlho a stále je to horšie, nemôže spať a pod. Žiak naznačoval, že nevie, či zvládne vôbec prísť domov. Učiteľka so súhlasom žiaka poprosila o pomoc psychologičku. Medzitým kontaktovala riaditeľku a triednu učiteľku. Tí zavolali s vedomím dieťaťa okamžite rodičov do školy. Vzhľadom k tomu, že domáce prostredie bolo bezpečné a rodičia boli starostliví, najprv sa konal pohovor s rodičmi v snahe lepšie objasniť rodičom, čo prežíva ich teenager a ako majú na tieto pocity reagovať. Spísala sa zápisnica a stanovili sa odporúčania, návšteva lekára. Dočasná

liečba, domáci pobyt zlepšil stav chlapca. Rodičia aktívne komunikovali so školou, časom sa ukázalo, že išlo aj o reakciu na umierajúcu starú mamu, ale aj faktory strachu z neúspechu, strednej školy a i. Nasledovali ešte viaceré sedenia so školským psychológom, podpora a sprevádzanie dieťaťa, odklon od výkonu k potrebám dieťaťa. Situácia sa výrazne zlepšila a upokojila, chlapcovi sa vrátila chuť do života. Rýchla a úzka spolupráca medzi jednotlivými aktérmi pomohla.

Prípad 3 – smrť matky

Zvoní telefón, tajomníčka vyruší pedagogickú radu poobede súrnym telefonátom. Do školy zavolať otec, že so svojím malým druhákom Andrejom našli doma mamu mŕtvu. Bolo Mikuláša a mama bola vážne chorá na rakovinu. Otec vedel, že sa blíži koniec. Riaditeľka pozvala otca hneď ráno do školy, medzitým rýchlo dokončila pedagogickú radu a následne si zvolala podporný tím (špeciálny pedagóg, psychológ, triedna učiteľka). Všetci sa dohodli na veľmi citlivom prístupe, triedna učiteľka dostala za úlohu citlivo informovať rodičov ostatných detí a ráno zrealizovať sedenie s deťmi v rannom kruhu. Chlapec do školy neprišiel, ale otec dostal od podporného tímu veľkú podporu, radili sa spoločne. Dohodnuté bolo ďalšie stretnutie po pohrebe, kde sa dohodnú v pokoji ďalšie kroky po návrate chlapca od starých rodičov. Veľmi silná empatia a pomoc rodičov ostatných žiakov pri vysvetlení a empatii detí navzájom výrazne napomohli k adaptácii chlapca po príchode do školy. S otcom bola dohodnutá spočiatku len pravidelná emailová komunikácia o tom, ako chlapec reaguje doma a od triednej učiteľky zase, čo v škole, v kópii boli vždy pridaní aj ostatní členovia tímu. Spočiatku sa chlapcovi neposkytovala špecifická podpora z dôvodu potreby skôr krízovej intervencie. Vyhodnotilo sa ako dôležité zachovať hlavne stabilitu programu v triede a témy smrti mamy neotvárať nasilu, ale podľa jeho potrieb. Po 3 mesiacoch od smrti matky bol chlapec zaradený do malej arteterapeutickej skupiny priamo v škole počas vyučovania. Arteterapia prebiehala rok a pol. Po celý čas boli všetci aktívne v kontakte. Ak nastalo čokoľvek podozrivé doma alebo v škole, všetci aktéri spoločne komunikovali. Otec krásne spolupracoval a bol inštruovaný o možných ťažkostiach a potrebách dieťaťa. Chlapec dostával veľmi citlivú a špecifickú podporu denne od triednej učiteľky, ktorá bola v pravidelnom kontakte s terapeutom aj odbornými zamestnancami a radila sa s nimi. Priebeh terapie bol priebežne taktiež konzultovaný. Otec si neskôr založil novú rodinu, chlapec je dnes úspešný stredoškolač s dvoma mladšími bratmi. Ešte dodnes je rodina sporadicky v kontakte so školou a môže byť hrdá na zraneného ale odvážneho chlapca Andreja.

Legislatívne východiská a odporúčania pre prax

Základným predpokladom funkčnosti podporného tímu je jeho kategorické zakotvenie v legislatíve, čo zatiaľ nie je. Zákon 138/2019 ale umožňuje zamestnanie takmer všetkých odborníkov priamo v škole. Taktiež legislatíva umožňuje medzirezortnú spoluprácu všetkých zložiek, aj zdieľanie informácií, napr. v šk. zákone cez tzv. centrálny register v §157. Medzirezortná spolupráca je v bode mrazu nie ani tak kvôli legislatíve, ako skôr nezájmu a odstupu jednotlivých rezortov, nechcote pracovať spoločne a upraviť vlastné štruktúry myslenia a chápania dieťaťa.

ZÁKLADNÉ PRÁVNE DOKUMENTY:

1. **Zákonník práce** – pracovná doba, materiálne podmienky, obedná prestávka, zástupcovia zamestnancov (ochrana práv), dovolenka, nadčasy a pod.

2. nový **Zákon o pedagogických a odborných zamestnancov 138/2019** – náplň práce, systém vzdelávania, ochrana práv, kariérny rast a i. V § 21 špeciálneho pedagóga do kategórie pedagogických zamestnancov podieľajúcich sa na uskutočňovaní školského vzdelávacieho programu alebo výchovného programu (čiže nie zodpovedných za uskutočňovanie ako to stanovuje zákon učiteľom) - nevykonáva samostatné dozory a suplovanie. Náhradné voľno môže získať podľa dohody zamestnaneckej rady a zamestnávateľa.
3. **školský zákon** o výchove a vzdelávaní 245/2008 – práva a povinnosti žiaka, rodičov, celý systém fungovania škôl,
4. **Zákon o ochrane osobných údajov** 18/2018 - v § 13 ods. 1c) a ods. 2 je spracovávanie osobných údajov výlučne založené na dikcii školského zákona, takže sa ďalší súhlas nevyžaduje. Odborní zamestnanci na svoju prácu a činnosť nepotrebujú žiaden osobitný súhlas. Pozri aj **prezentáciu** Úrad na ochranu osobných údajov.
5. nové **Nariadenie vlády č. 201/2019** o priamej výchovno-vzdelávacej činnosti – v § 3 ods. 7 sa úväzok špeciálneho pedagóga neustanovuje.
6. nová **Vyhláška o kvalifikačných predpokladoch** – určenie, aké vzdelanie musia mať členovia podporného tímu.
7. **Platové tarify pedagogických a odborných zamestnancov** od 1.9.2019 – uvedené presné tarify plátov a príplatkov za roky praxe. Od 1.1.2020 bude zmena taríf zvýšená o 10 %. Špeciálni pedagógovia sú v druhej tabuľke pedagogických zamestnancov v druhej pracovnej triede a ostatní odborní sú v tretej tabuľke odborných zamestnancov v druhej pracovnej triede. Manuál na zaradovanie do platových taríf nájdete aj **TU**.
8. **Metodický pokyn na hodnotenie** 22/2011 - popisuje systém hodnotenia, klasifikácie žiakov vrátane žiakov so ŠVVP
9. **Štátny vzdelávací program a učebné osnovy** jednotlivých predmetov – popis a ciele výchovy a vzdelávania v školách, prierezové témy, štandardy učebných predmetov, ktoré musia žiaci zvládnuť na získanie ISCED 1, 2, 3
10. **Vzdelávacie programy pre jednotlivé typy** zdravotných znevýhodnení – sú určené primárne pre špeciálne školy, ale je tam aj popis možných prispôbení a úprav pre žiakov so ZZ v integrácii, popis špecifických predmetov
11. **Pokyn ministra č. 39/2017**, ktorým sa vydávajú profesijné štandardy – kompetenčné profily odborných zamestnancov
12. **Usmernenie k špeciálnym pedagógom**, ŠPÚ - vhodný materiál na niektoré nesprávne praktiky realizované na špeciálnych pedagógoch - napr. suplovanie, dozory a pod.
13. **Spríevodca integráciou v ZŠ na ceste k inkluzívnemu vzdelávaniu** (2019) - vypracované Koalíciou za spoločné vzdelávanie.

Na záver by sme radi uviedli najčastejšie typy problémov v praxi:

- o **sociálne znevýhodnené** dieťa, **rodina funkčná** – systém takejto rodine zväčša nedokáže pomôcť pre neskutočné limity byrokracie, ak by mala škola väčší dosah a prepojenie s príslušnými inštitúciami, môže takejto rodine veľmi rýchlo pomôcť,
- o **sociálne znevýhodnené** dieťa, **rodina dysfunkčná** – potreba užšej spolupráce obce, polície, ÚPSVaR, poradne. Takáto rodina je často horúci balík problémov, ktorý si všetci presúvajú a nikto ho nechce riešiť. Škola ale musí.
- o **týrané dieťa** – prepojenie lekár, psychológ, polícia, škola, kuratela – málokedy takéto prepojenie existuje a je neskutočne dlhé,

- o **záškoláctvo** – prepojenie polícia, obec, kuratela, škola – často sa posiela zo školy hlásenie, ale škola nedostane spätnú väzbu, okrem hlásení nič iné sa s problémom nerobí, úrady hlásenia zakladajú, ale opäť dieťa v škole je naďalej a problém školu akútne páli,
- o **rozvody, striedavá starostlivosť** – rodičia nemajú prakticky žiadnu spätnú väzbu, či konajú správne, ako majú postupovať, necítia často zodpovednosť voči škole a stabilite dieťaťa, kontakt medzi školou, psychológom a súdom, či sociálkou je minimálny,
- o **kolovanie dieťaťa po školách** – rodičia detí v riziku neraz behajú zo školy do školy a unikajú problémom, medzi školami nie je prakticky žiadna informačná prepojenosť, dokumentácia k žiakovi príde často veľmi neskoro, výmena hlbších a internejších informácií o problémoch dieťaťa z predošlej školy sa nezdediajú a tak každá škola začína odznova, hoci dieťa nezačína odznova. Ak nastane konflikt, nedorozumenie medzi školou a rodinou, následky nesie zväčša iba dieťa. Sociálna kuratela na zlyhávanie rodiča nemá čas, pokiaľ dieťa neumiera hladom. Pri prechode žiaka by bolo vhodné, aby to išlo cez koordinátora zriaďovateľa, pretože takto sa problémy len presúvajú a kopia.
- o **fajčenie, alkohol, promiskuita** – školy by mali mať možnosť obrátiť sa na políciu, robiť v spolupráci s obcou opatrenia voči stánkom, ktoré predávajú tieto látky a i.
- o **poruchy správania** – úzka spolupráca polícia, psychiatria, diagnostické centrum, LVS, terapeut, CPPPaP, skúšanie rozličných metód práce s dieťaťom a rodičmi,
- o **zdravotné problémy** – enuréza, psychosomatické ochorenia, školská fobia – úzka spolupráca pediatra, školy a veľmi individuálne nastavenie dochádzky spolu so žiakom a vzťahovou školskou osobou.

Záver

Predstavili sme široký prierez problémov a vízií k zlepšeniu fungovania komplexnej starostlivosti cez funkčný podporný tím na škole. Detí v riziku každoročne stúpa, ale stratégie a riešenia sú v nedohľadne. Spolupráca je vo väčšine prípadov chápaná len na tej najnižšej úrovni ako nutné zlo, nie ako nevyhnutná cesta komplexnosti podpory detí a rodín v riziku. Nechápe sa integrálnosť služieb, ktoré by hoci aj viacerými rezortmi napomohli k pomoci, podpore a efektívite práce. Manuál chce preto prispieť k príkladom dobrej praxe, k námetom, k ideálom, ku ktorým je potrebné smerovať.